

BÖLGESEL EKONOMİK SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

MART 2016

**HAKSİAD
HAK SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI
DERNEĞİ**

DURUM DEĞERLENDİRME

Cumhuriyet tarihi boyunca tüm Türkiye halkı büyük acı ve mağduriyetler yaşadı. Özellikle de Kürt halkı bu acıları en derinden yaşadı. Son 35-40 yılı kaos ve kargaşayla beraber yaşamaya çalışan bölge halkımız; sosyal ve psikolojik travmalar yaşadı. Ekonomik açıdan Türkiye'nin batısına kıyasla çok geride kaldı. Bölgenin sahip olduğu tarihi altyapı korunamadığı gibi yeterince pazarlanamadı. Kültür merkezi olan, onlarca medeniyetin iz bıraktığı şehirler işletilemedi. Bugün itibariyle de halkımız yaşanan şiddet sarmalından ötürü sosyal ve ekonomik olarak bunalım geçiriyor.

Uzun yıllar yaşanan kaostan sonra başlatılan "Çözüm Süreci" her ne kadar metodolojik olarak yanlışlıklar barındırsa da geleceğe dair halkta bir umut doğurmuştu. Kısmen de olsa güven ortamı oluşunca toplumun her kesimi rahat bir nefes almaktaydı. Bu güven, yeni proje ve yatırımların düşünülmesine, uygulamaya konulmasına ve hayata geçirilmesine ortam hazırlamıştı. Bu güven ortamı ile bölge ve Türkiye ekonomisi canlanacak, yeni istihdamlar oluşturularak toplumun her kesimine katkıda bulunulacaktı.

Malum olduğu üzere güvenlik konusu ticaret için güvenli, istikrarlı bir liman demektir. Lakin 6-7 Ekim Kobani bahaneli olaylarla başlayan ve son süreçle zirve yapan şiddet ortamı, Diyarbakır başta olmak üzere bölgemizde pek çok yerde insanlarda endişe, korku, karamsarlık ve gelecek kaygısı başlattığı gibi ekonomik çevreleri de fazlasıyla ürkütmüştür.

Bölgedeki olaylar nedeniyle büyük ölçekli işletmeler iş yapamaz duruma geldi. Ticaret döngüsünde önemli oranda iş hacmi düştü. Temel ihtiyaçların dışında satın almalar askıya alındı. Malesef bu ortamda ciddi ticaret yapan işletmeler, iflas kavramının mefhumunu daha fazla hissetiler. İflasın eşiğinde olan nice büyük ve küçük ölçekli işletmeler, önümüzdeki aylarda daha büyük risklerle karşılaşabilirler.

Makro ve mikro düzeyde ticaret yapan kuruluşların iflas etmeleri, kapılarına kilit vurmaları sosyal ve ekonomik sıkıntılara sebep olabilir. Binlerce insanın bu işletmelerde istihdam edildiği düşünüldüğünde tehlikenin boyutu daha net görülebilir.

Bu durumun çözümü için hem iş alanları açmak hem yeni istihdamlar oluşturmak hem de ticaret sektörlerini canlandırmak gerekmektedir. Zira işsizlik oranlarında Türkiye’de ilk 5’e giren Diyarbakır, bu olaylar akabinde oluşacak işsizler kitlesiyle ilk sıraya çıkabilir. İşsizliğin olduğu yerde, kaybedeceği bir şeyi olmayan insanların neler yapabileceğini herkes bilmelidir.

Ekonomisi güçlü ülkelerde; şiddet ve kargaşa diğer ülkelere göre pek yok ya da yok denecek kadar azdır. Ticaretin güvenli bir liman aradığını bilinmektedir. Güven vermeyen tüm ortamlar ticarete zarar vereceğinden ekonomi çevrelerini kaçıırır, yeni alternatif arayışlarına iter. Tabi güvensiz ortamı fırsata çevirmek isteyenler de çıkabilir. Art niyetli kimi çevreler kendilerine gayr-ı meşru bir pazar da oluşturabilir.

Ticaret yapmanın zorlaştığı bölgeye artık bayiliklerin verilmediği, bankaların yüksek teminatlar istediği görülmektedir. Acilen güven ortamının sağlanması gerekmektedir. Yatırımcıları tekrar bölgeye çekmek için gerekli adımlar atılmalıdır. Riskler ortadan kaldırılmalı, yasal adımlar atılarak ekonomik altyapı motive edilmelidir.

Çözüm sürecinin akamete uğraması ve ardından ivme kazanan çatışmalar nedeniyle binlerce küçük esnaf iş yerini kapatmış, binlercesi de kapanma durumuna gelmiştir. Bu olumsuz tabloyu ortadan kaldırmak için öncelikle esnaf, faizsiz kredilerle ve uzun vadeli geri ödemelerle desteklenmelidir. SGK borçları mümkünse silinmeli, kredi borçları uzun vadeli olarak ertelenmelidir. Çukur ve barikat olayları ve bunun paralelinde ilan edilen sokağa çıkma yasakları devam ettirilirse bu ekonomik buhranın daha da büyüyeceği görülmelidir.

Zira bu yaşanan olaylar sürdükçe tolumdaki tedirginlik ve endişe devam edecektir. İnsanlar artık bundan sonra neler olacağı ve olabileceği hakkında fikirler üreterek temel ihtiyaçlar dışında harcama yapmayacaklardır. Nitekim bugünlerde de bunu yaşamaktayız. Yarınlar daha zor şartlar getirir endişesiyle insanların bütçelerinin çok altında harcama yaptığına şehit olmaktayız.

Bilinmeli ki, sorunları çözme noktasında salt güvenlikçi politikaları devreye koymak yeterli olmayacaktır. Elbette kamu güvenliği sağlanmalıdır. Ama bunu yaparken insanların özgürlüklerine, yaşam haklarına hâle getirilmemelidir. Yasalar çerçevesinde güvenlik önlemleri alınmalı bununla beraber; sosyal, psikolojik, ekonomik tedbirlerde alınmalıdır. Sorunlar toplumun tüm

kesimleriyle istişare edilerek çözüm müzakere edilmelidir. Bunun sağlanması için gerekli tüm argümanların bir an evvel devreye sokulup güven ortamının sağlanmasına katkıda bulunulması gerekmektedir. Toplum, siyasal ve sosyal açıdan huzura kavuşmalı ki ekonomi de canlanabilsin. Zira bilinmelidir ki siyaset ekonomiden, ekonomi de siyasetten bağımsız değildir.

Son yaşanan çatışmalı süreçte yüzbinlerce insan negatif anlamda etkilendi. On binlerce insan göç etmek zorunda kaldı. Kimileri yakınlarının yanında kimileri batı illerine çıkmak zorunda kaldı. İmkânı olmayanlar ise köşede bucakta barınmaya, hayata tutunmaya çalışıyor. Son yaşanan olaylarda bölge halkının yaşadığı mağduriyet görülmeli. En temel ihtiyaçlara bile muhtaç hale gelen halkın tüm ihtiyaçları ivedilikle karşılanmalı. Yıllardır çeşitli acıları yaşamış Kürt halkının, bugün yaşadığı katmerli mağduriyet, pansuman müdahalelerle değil yerinde tespitlerle maddi ve manevi olarak giderilmelidir.

TESPİTLER VE ÖNERİLER

- 1- 6111 sayılı yasa (bazı alacakların yeniden yapılandırılması) ilk olayların yaşandığı bölgelerdeki tüm işletmeleri kapsayacak şekilde yeniden düzenlenerek geçmiş vergi borçların yeniden yapılandırılması, faizlerin silinip en az 1 yıl sonrasına taksitlenlendirilmesi gerekmektedir. SSK ve vergilerin ertelenmesi uygun görülmüş. Ancak esnaf iş yerini aylardır açamadığından dolayı iş yapamamış, iş yapmayan esnaf SSK ve vergi borcunu ödeyemez duruma gelmiştir. Esnaflara destek noktasında hükümetin yapması gereken, devlete ödeyeceği SSK ve vergi borçlarının af kapsamına alınıp silinmesidir. Sağlanacak vergi ve SSK affının çatışma sürecinden ziyade, sonrasında da esnafın toparlanması için bunun makul bir süre uzatılması gerekmektedir.
- 2- Sokağa çıkma yasağının olduğu bölgelerde olan esnafın çek ve senetlerine işlem yapılmaması ve sicil affının sağlanması gerekmektedir.
- 3- Sokağa çıkma yasağı uygulanan yerlerde ki her esnafa 30 bin TL hibe desteği verilmelidir. Esnafa hibe desteğinin dışında; faizsiz ve uzun vadeli kredi verilmelidir. Bu kredinin limiti de her bir çalışan için 20 bin TL ya da her işletmeye asgari 100-150 bin TL, işletmenin büyüklüğüne göre

- değerlendirilip verilmelidir. Ayrıca olaylardan dolayı olumsuz etkilenen diğer civar yerlerdeki esnafa da kredi desteği verilmesi gerekmektedir.
- 4- Olayların olduğu ilk ay içerisinde basit usul ile ticaret yapan esnaflara 3 er bin TL hibe desteği verilmiştir. Bu yardımın sokağa çıkma yasağı bitinceye kadar her ay düzenli yapılarak esnaflar desteklenmelidir.
 - 5- Çözüm sürecinde umutlanan turizm sektörü özellikle UNESCO süreciyle de restore edilen tarihi yapılar, işletmeler ve 5 yıldızlı oteller turizm canlanacak diye umutlanırken, maalesef şu anda tükenme noktasına gelmişlerdir. Özellikle bölge ticaret turizminin canlanması için tüm ulusal ve yerel medyada “Kamuspotu” şeklinde düzenli reklam verilmesi gerekmektedir. Kadim ve birçok medeniyete beşik olmuş bölgemiz, turizm pazarının en aktif tezgâhı haline getirilmelidir. Sağlayacak güven ortamı ve uygulanabilir projelerle bu hedefe kolay ulaşılacaktır.
 - 6- Yaşanan çatışmalı süreçte büyük darbe alan eğitim-öğretim kurumlarının behemehâl imar ve inşaa süreci başlatılmalıdır. Öğrencilerin telafi eğitimleri için daha gerçekçi, sonuç alıcı programlar oluşturulmalıdır.
 - 7- Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf Sanatkârlar Odasına üyelik, yıllık aidat ve munzam aidatlarının faizlerinin silinip yeniden yapılandırılarak gerekli yasal zeminde yapılması gerekmektedir.
 - 8- Şiddet olaylarının yaşandığı bölgelerde işlerinden ayrılmak zorunda kalan kayıtlı, kayıt dışı tüm çalışanlara işsizlik maaşı bağlanmalıdır.
 - 9- Bölgedeki yatırımlar hız kesmeden devam ettirilmeli ve yeni yatırımlara başlanması için teşvikler oluşturulmalıdır.
 - 10- Türkiye’nin batısındaki ticari kuruluşların bölge esnafına adeta ambargo uygularcasına çek ve senetlerini kabul etmemesi garabeti giderilmelidir. Bölge esnafına gerek hükümet, gerek yerel yönetimler ve gerekse de büyük ölçekli ticari kuruluşlar el birliğiyle destek sunmalıdır.
 - 11- Bankaların bölgeyi terör kapsamında değerlendirmesi, esnafı ve sanayiciyi teminat ve limit konusunda zorlar duruma gelmiştir. Esnaf ve sanayicinin çoğu temerrüt faizine düşmüştür. Diyarbakır Ticaret Sanayi Odası (DTSO) verilerine göre Sur ilçesinde 3 bin işletme kapandı. 10 binden fazla işsiz oluştu. Son 2 yılda dış kaynaklı 50 firma ticaretten çekildi.
 - 12- Doğu ve Güneydoğu’nun kalkınmasında Organize Sanayi Bölgeleri’nin rolü artırılmalı ve ekonomik kalkınmanın dinamosu haline

getirilmelidir. Bunun için bölgede yer alan Organize Sanayi Bölgelerinde bedelsiz arsa tahsisi işlemleri gözden geçirilmeli ve gerekli tahsis sayıları dikkatle ele alınmalıdır.

- 13- Bölgedeki serbest ticaret alanlarını güçlendirmek için bürokratik prosedürler azaltılmalı ve bu alanların Ortadoğu'nun ticaret alanı haline gelmesi için özel teşvik programları uygulanmalı, lojistik olarak desteklenmelidir.
- 14- Yeraltı ve yerüstü maden zenginliklerinin tam bir envanteri çıkarılarak konuya ilgi duyan işletmeler bu konuda bilgilendirilmeli, yatırım ve üretim fırsatları konusunda bilgi sahibi olmaları temin edilmelidir. Bölgedeki madencilik sektörünün ayağa kalkması için yatırımcılara cazip öneriler götürülmeli, özellikle yabancı sermayeyi bölgeye çekmek için çeşitli projeler uygulamaya alınmalıdır.
- 15- Çatışmaların yaşandığı bölgelerde binlerce yapı tahrip oldu. Ev ve işyerleri zarar gören vatandaşlarımıza yönelik acilen konut inşaatlarına başlanmalı ve çöken inşaat sektörüne de bu anlamda destek sağlanmalıdır.

SONUÇ

Bölgenin sosyal, psikolojik ve ekonomik olarak daha fazla direnç gösterecek gücü kalmamıştır. En kısa sürede şiddet sarmalında çıkılmalıdır. Bu girdabın büyümesi durumunda çok daha vahim sonuçlarla karşılaşılabilme riskinin olduğunu tüm çevreler görebilmelidir.

Yapılacak her işte, atılacak her adımda toplumun maslahatı öncelenmelidir. Uzun yıllara dayalı çatışmaların hiç kimseye fayda sağlamadığı açıktır. Ölen binlerce insanın acısı sadece ailelerinin yüreğine ateş düşürmüştür. İnsan canının önemsenmesi öncelikli hedef olmalıdır.

Son çatışmalarla başlayan göçü, insanların yaşadığı acı ve mağduriyeti görmeli ve anlamsız ütopyalardan vazgeçilmelidir. Kürt halkının yıllar boyu yaşadığı dram artık sona ermelidir. Bunun için de tüm kesimlerin elini taşın altına koyması elzemdir. Bu döngünün devam etmesi halinde meydana gelecek facia doğal değil, kendi elimizle inşa ettiğimiz bir yıkım olacaktır.